

Kvinnliga Akademiker i Helsingfors – äldst av de kvinnliga akademikernas föreningar

Enspråkig eller tvåspråkig?

När förbundet Akateemisesti Sivistyneiden Naisten Liitto – Akademiskt Bildade Kvinnors Förbund i oktober 1927 hade undertecknat stiftelseurkunden, var det dags att avgöra de till förbundet anslutna föreningarnas språkliga identitet. Den enda förening som vid den tiden verkade, Finlands nationalförbund för akademiskt bildade kvinnor – Suomen akateemisesti sivistyneitten naisten kansallisliitto, höll sitt första klubbmöte i november 1927. Initiativtagaren till förbundet, magister Carin Rosenius, hade just kommit från London där hon varit med om invigningen av Crosby Hall, ett klubbhus som ägdes av förbundet International Federation of University Women. Också finländarna skulle kunna få en del av huset genom att donera inredningen till ett av rummen. Rosenius kunde också berätta att finländarna hade möjlighet att söka stipendium på 1 500 mark för att studera vid något utländskt universitet.

Under föreningsmötet rådde oenighet om ifall man skulle grunda en tvåspråkig eller två enspråkiga föreningar. Man beslöt avgöra ärendet med omröstning. En kommitté tillsattes för att bereda röstningen. Till medlemmar utsågs doktor Eva Segerstråhle och magistrarna Ingrid von Bonsdorff, Hellin Leikola, Aina Lähteenoja och Alli Wiherheimo. I en artikel en vecka efter mötet som publicerades i Hufvudstadsbladet uppmanades akademiska kvinnor i Helsingfors att redan samma dag på kvällen infinna sig i gamla studenthusets aula, där man kunde rösta för antingen en tvåspråkig eller två enspråkiga föreningar.

Resultatet av de två omröstningarna som gjordes dagarna efter varandra kan inte hittas i förbundets arkiv, men slutresultatet blev två enspråkiga föreningar. På kvällen

efter den andra röstringsdagen (1.12) grundades Akademiskt bildade kvinnors förbunds svenska lokalavdelning i Helsingfors och Helsingin Akateemiset Naiset ry. Centralstyrelsen för förbundet godkände båda föreningarna som lokalföreningar vid sitt möte 17.12.1927. På årsmötet följande år fick den svenskspråkiga föreningen namnet Akademiskt bildade kvinnor i Helsingfors och år 1948 omdöptes den till Kvinnliga Akademiker i Helsingfors (KVAH).

Medlemsantalet

När Kvinnliga Akademiker i Helsingfors grundades anslöt sig 103 medlemmar och redan i slutet av samma år steg antalet till 127. På 1960-talet var KVAH som störst, medlemmarna var 179 år 1965. Då var KVAH den näststörsta i förbundet efter Helsingin Akateemiset Naiset. I början av 1970-talet hade Turun Akateemiset Naiset blivit näststörst med sina 222 medlemmar. År 2012 hörde KVAH med sina 123 medlemmar till de tre största föreningarna i förbundet.

Ordförande och sekreterare

De akademiska kvinnornas moder, magister Carin Rosenius, blev den första ordföranden för Kvinnliga Akademiker i Helsingfors. Medicine licentiat Sylvi Antman-Åberg blev vice ordförande och magister Ebba Östenson, senare riksdagsledamot, sekreterare. Östenson hade hört till akademiska kvinnors föregångare, Studentskornas Gille. KVAH kallade genast från början till sig medlemmar i Studentskornas Gille. Avsikten var säkert att få med aktiva studerande i den nya föreningen för akademiska kvinnor.

Föreningens ordförande efter Carin Rosenius: magister Ebba Östenson (1930-1935), magister Margit Juslin (1936-1938), doktor Stina Gripenberg (1939-1945), magister Ann-Mari Grönvik (1946-1950), magister Vivan Juthas (1951-1961), doktor Birgit

Monnberg-Brehmer (1962-1965), magister Elisabeth Elfengren (1966-1971), magister Margaretha Grigorkoff (1972-1974), magister Gunilla Kurtén (1975), magister Ann-Lis Österholm (1976-1983), magister Karin Sonck (1984-1989, magister Kate Runeberg-Nyman (1990-1992), magister Maj-Lis Gustafsson (1993-1994), KH Tua-Lill Enkvist (1995-2000), magister Agneta von Essen (2001-2009) och magister Maj-Britt Grönholm sedan 2010.

På 2000-talet efterträddes den mångåriga sekreteraren Marianne von Wright av Eva Castrén, Margaretha Sanchez, Marianne von Knorring och Merit Förars.

Skattmästare på 2000-talet har Margaretha Gripenberg, Eva Castrén och Gun Ahlfors varit.

En av ordförandena i KVAH, magister Karin Sonck, framträder som en personifiering av urtypen för den akademiska kvinnan i Helsingfors. Sonck var en på djupet kulturell och internationellt orienterad kvinna. Hon var språklärare och gift med professor Carl Eric Sonck. Makarna brann båda av en stor kärlek till bildkonsten och musiken. De skänkte den konstsamling som de byggt upp till Hyvinge konstmuseum. Karin Sonck var scout i hela sitt liv, en aktiv kvinnosakskvinna och ordförande för Kvinnosaksförbundet Åbo-Unionen under den tid hon bodde i Åbo. Hon var ordförande för de svenska kvinnliga akademikernas föreningar både i Helsingfors och i Åbo.

Alla ordförande har varit mycket engagerade på flera områden i samhället och tillfört föreningen stor sakkunskap. De två senaste Agneta von Essen och Maj-Britt Grönholm kommer båda från skolvärlden men har båda engagerat sig också i mycket annat. Agneta von Essen har arbetet bl.a. mot våld mot kvinnor med krisjouren Naisten linja, telefonstöd för kvinnor som utsätts för våld. Hon har också skrivit

romaner och målat tavlor. Maj-Britt Grönholm var aktiv i över tolv år inom politiken i Helsingfors bl.a. i stadsstyrelsen, stadsfullmäktige, kulturnämnden och stiftelsen för kulturhuvudstaden Hon är lärarfortbildare, läroboksförfattare och var ansvarig för metoden "En kvart om dagen", stöd för barns språkutveckling. Materialet har översatts till alla EU-språken. Styrelsen har under hennes ledning aktivt genom insändare och uppvaktningar tagit ställning till brännande samhällsfrågor såsom rasism, våld mot kvinnor och krishantering samt mot tidsbegränsade anställningar. Besök på utbildningsstyrelsen och kontakter till försvarsmakten har bl.a. lett till att konflikthantering införs för de värnpliktiga.

Allmänbildande sammankomster, intressanta exkursioner och besök

Kvinnliga Akademiker i Helsingfors har under sin åttiofemåriga existens arrangerat hundratals allmänbildande sammankomster i likhet med de andra kvinnliga akademikernas föreningar. På 1930-talet presenterade doktor Karin Dieckmann det nya studieämnet vid universitetet, teatervetenskap, magister Stina Gripenberg berättade om istiden i Finland och doktor Zaida Eriksson-Lihr om olika slag av överkänslighet. Zaida Eriksson-Lihr är en av de första kvinnor som med hjälp av stipendium från IFUW kunde studera vidare och hon disputerade för doktorsgraden i medicin och kirurgi. Hon är den första läkare i Finland som specialiserade sig på allergier. På 1930-talet hörde man också Hagar Olsson ge sin syn på den revolterande kvinnan.

På 1950-talet var temana t.ex. magister Louise von Bonsdorffs resebeskrivning från Sovjetunionen, professor Lolo Krusius-Ahrenbergs föredrag om problem med ledarskapet inom modern demokrati, många olika kvinnor (bl.a. magister Margit Borg-Sundman och vicehäradshövding Helvi Sipilä) redogjorde för sommarens

internationella kongresser och Tysklands konsul, doktor Anne-Marie von Harlem, gav sin syn på tillståndet i Tyskland.

På 1970 och 1980-talen gjorde man även vårutfärder, t.ex. till den nygrundade Hyvingeföreningen för att lära känna kultursevärdheterna i Hyvinge. En rundtur för att se arkitekturen på Brändö var en av vårutfärderna.

På 2000-talet kallar Kvinnliga Akademiker i Helsingfors ett brett spektrum av föredragshållare från vetenskapens, konstens, litteraturens och samhällspolitikens områden, men också representanter för olika yrken och för kvinnoforskning.

Författaren Ulla-Lena Lundberg talade om hällkonsten utgående från sin bok "Jägarens leende" strax efter att hon fått Finlandiapriset 2012 för romanen "Is"!

Ofta har föreningen tagit upp ämnen innan de blivit riktigt aktuella i den samhälleliga debatten, t.ex. Kina, islam, genteknik, nanoteknik och medierna som den nya maktfaktorn. Invandrafrågor och rasism har behandlats av årets invandrarkvinna 2009 Fatbardhe Hetemaj, 15-åriga Rebecka Holm, som mobbats för sin hudfärg och JD Ida Staffans, som doktorerat om flyktingarna i Finland. Forskare Kaj Öhrnberg talade om islam, FD Mikaela Grönholm om Genetik - myter och fakta och DI Joe Pimenoff om nanotekniken. Björn Sundell, journalist och forskare, diskuterade Kinas roll i världen och journalisten och författaren Yrsa Stenius pressetik och nya trender.

Exkursionerna har ofta gått till museer som inte är så välbekanta såsom Arbetarboplatsmuseet, Pauligs museum samt Lauri Reitz och Kirpiläs fantastiska konstsamlingar. Utfärder har kombinerats med intressanta föredrag såsom besöket i Bromarf, som innefattade bl.a. besök i ekobyen Näckrosen och på Rilax gård med guidning av ägaren Magnus Aminoff samt ett föredrag om fysioterapeuten "Ida Ruin -

en nolla? av Beatrice Christensen-Sköld, ordförande för vår systerförening i Stockholm.

Internationellt samarbete

Kopplingen till det internationella akademiska förbundet har förblivit en del av föreningens verksamhet. Under olympiaåret 1952 tog föreningen emot professor Karin Kock. Hon var den första kvinna som utnämnts till professor i ekonomivetenskap i Sverige (1930). Hon var också den första kvinna som suttit i den svenska regeringen. Samma år tog man emot gäster från bl.a. Indien, Indonesien och Egypten. Under föredragskvällar hörde de båda föreningarna i Helsingfors om kvinnornas situation i de här länderna. För gästerna ordnades också friare program med bjudningar och sightseeing. Internationella teman har funnits på programmet genom åren.

IFUW Conference 1992 hölls på Stanford University i Palo Alto, Kalifornien. Där presenterades THE ALASKA – FINLAND LINK. Då var förbundets CIR Tua-Lill Enkvist från KVAH, vars ordförande hon var 1995-2000. Projektet presenteras så här: *Topic: Native Women's Issues, with particular focus on equality, health, education, possible environmental concerns. In Alaska this means Eskimo and Indian women, in Finland Samis (Lapps).* Tua-Lill Enkvist redogjorde i föreningen för projektet, som förenade akademiska kvinnor i Alaska och i Finland.

Det nordiska nätverket KANN (Kvinnliga akademikers nordiska nätverk) har varit en naturlig samarbetspartner. Gun Ahlfors deltog i mötet i Bergen 2010. Gun Ahlfors, Maj-Britt Grönholm och Kristina Virkola besökte 2011 vår systerförening i Stockholm, vilket bl.a. i en exkursion för våra medlemmar och en stående inbjudan till olika

evenemang för medlemmarna. Siv Dahlin Jansson, v.ordf. i föreningen och i förbundet, deltog vid UWE-konferensen i KANN-mötet.

Vid UWE:s konferens i Helsingfors sommaren 2012 ansvarade Gun Ahlfors och Kristina Virkola från föreningens sida för en work shop om tidsbegränsade och projektbaserade jobb, s.k. snuttjobb.

År 2013 deltog vår medlem och förbundets ordförande Helena Ranta i FN:s årliga CSW-konferens, som koncentrerade sig på våld mot kvinnor.

Nationellt samarbete

De två föreningarna för kvinnliga akademiker i Helsingfors hade ända fram till 1950-talet som vana att hålla åtminstone ett gemensamt möte per år. Ungefär ett år efter det att föreningarna grundats, i november 1928, ordnades en gemensam fest till ära för Emma Irene Åström. Inbjudna var också unga studerande, för vilka man ville presentera de akademiska kvinnornas föreningsverksamhet. Då Kvinnliga akademiker i Helsingfors fyllde 50 år 1987 hyllades Carin Rosenius, de akademiska kvinnornas moder. Ett gemensamt möte för föreningarna hölls även då föreningarna fyllde 80 år med ett litet skådespel. Emma Irene Åström (1847-1934), Finlands första kvinnliga filosofiemagister, kom med sin tids hälsningar till föreningarna och fick ett gott mottagande. Skådespelaren Katja Kiuru gestaltade Emma Irene Åström också vid förbundets 80-årsfest samma år.

Under åren 2010- har styrelsemedlemmar då och då deltagit i Vantaan Akateemiset Naisets lunchmöten och aktivt samarbetat inför förbundets årsmöten och inom det nordiska nätverket KANN.

Våra styrelsemedlemmar har under 2010-talet på många sätt stött förbundet i dess arbete, Siv Dahlin Jansson som viceordförande, Inger Wirén som medlem av framtids- och stadgeutskottet, Gun Ahlfors med uppdateringen av medlemsregistret, Marianne von Knorring och Kristina Virkola med "Att läsa tillsammans". Flera medlemmar har deltagit i årsmöten, konferenser och seminarier.

Klubbverksamhet

Klubbverksamheten inom Kvinnliga akademiker i Helsingfors har inte varit omfattande. På 1930-talet fungerade en engelsk studiecirkel med en infödd brittiska som övade uttalet och med egna förmågor som lärde ut språket. En klubb som diskuterade sociala och politiska frågor kom fram till att klasserna är för stora i skolorna, att det finns för mångahanda kurser och att examensplugget dominerar. Dessutom konstaterar man "allmän brist på ansvar och plikt i hemmen". Inget nytt under solen!

Under kriget ordnade KVAH kurser i Första hjälpen, där också utomstående togs med. Kurserna leddes av de många läkarna bland medlemmarna.

År 2010 startade en litteraturcirkel, där man diskuterar en bok som väljs gemensamt. En gång per månad samlas en skara ivriga läsare hemma hos någon av medlemmarna och diskuterar månadens bok och de frågor den väcker. Starka läsoplevelser har varit t.ex. Susan Abulhawas "Morgon i Jenin", David Grossmans "På flykt från ett sorgebud", Göran Rosenbergs "Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz", Ann Heberleins "En liten bok om ondska" och Amos Oz "Hur man botar en fanatiker" samt Tomas Tranströmers dikter och Sofi Oksanens "Utrensning" (Puhdistus).

Stipendier

Kvinnliga Akademiker i Helsingfors har liksom de övriga föreningarna erbjudit sina medlemmar möjlighet att få stipendier. I synnerhet under de första verksamhetsåren då det var kämpigt för kvinnor att göra en akademisk karriär, gav de internationella stipendierna möjligheter till forskning utomlands.

En av föreningens medlemmar, doktor Hilma Granqvist, fick redan 1928 ett stipendium som gav henne möjligheten att utföra fältarbete under ett års tid i Palestina, vilket hjälpte henne i arbetet med hennes doktorsavhandling. Den stora svårigheten för kvinnor att gå framåt i den akademiska världen belyses av att hennes forskning enligt de sakkunniga vid Helsingfors universitet bedömdes som alltför smal. Till slut doktorerade Granqvist 1932 vid Åbo Akademi. Den internationellt uppburna vägröjarkvinnans akademiska bana blev inte lättare, fastän hon doktorerat. Till slut blev Granqvist fri forskare och publicerade efter doktorsavhandlingen sju böcker om den arabiska kulturen. Hennes öde var välkänt i de kvinnliga akademikernas kretsar och det dök upp under många diskussioner. Inom KVAH var man säkert stolt och glad över att man kunde stödja den begåvade kvinnans forskningsarbete.

Sedan 2009 har föreningen med hjälp av medlemmarnas frivilliga understöd varje år gett ett stipendium till en invandrakvinna eller kvinna med utländsk bakgrund, för att hon skall kunna studera vidare. Stipendiaterna har fram till 2013 varit från Indien (arkitektur), Bangladesh (biomedicin) och Kina (lantbruksekonomi respektive mikrobiologi). Dessutom har föreningen på initiativ av Kristina Virkola (CIR) föreslagit ett större nationellt forskningsstipendium för en kvinnlig forskare från tredje världen,. Initiativet är under utredning i förbundet.

Samhälleligt engagemang

Under året 1932 då Hilma Granqvist doktorerade och Finland upplevde en djup ekonomisk kris, utredde Kvinnliga Akademiker i Helsingfors vilka sysselsättningsmöjligheter som fanns för akademiskt utbildade kvinnor. Några år senare grundade överbibliotekarien vid riksdagen, magister Elsa Bruun, en socialpolitisk klubb. Trots att den verkade bara under några år, visade den att föreningen var intresserad av samhällliga frågor. Till exempel ordföranden 1936-38 och den under många år föreningsaktiva Margit Juslin verkade träget för de bostadslösa.

Enligt doktor Ruth Wegelius som kommit med i KVAH i slutet av 1930-talet och även varit ordförande, gled programmet i föreningen från de akademiska frågorna över till samhällliga spørsmål. Wegelius kallades 1982 till hedersmedlem i Kvinnliga akademikers förbund. Hon var barnläkare och en av pionjärerna inom forskningen i barnsjukdomar. Enligt hennes åsikt skulle kvinnliga akademiker använda sitt kunnande och påverka i samhällliga frågor.

År 1940 höll magister Margit Borg, som var barnskyddsinspektör vid socialministeriet, ett föredrag om den dåliga sysselsättningen för akademiska kvinnor och om dess orsaker. Efter en livlig diskussion beslöt man försöka påverka detta. Borg (senare Borg-Sundman) kunde själv påverka sysselsättningen för kvinnor då hon följande år började arbeta som överinspektör för den kvinnliga arbetskraften vid ministeriet för kommunikation och allmänna arbeten. Senare kunde hon under sin långa tid som riksdagsledamot fortsätta att påverka och arbeta för kvinnofrågor. Borg hade själv studerat vid Vassar College i USA och tagit socialarbetarexamen vid Columbia University i New York.

Efter kriget var bostadsbristen i Helsingfors det största sociala problemet. Vivan Juthas, föreningens sekreterare 1945-1950, ordförande 1951-1961, var aktiv i många föreningar och förbund, inom politiken och i kommunalfullmäktige. Kvinnliga Akademiker i Helsingfors grundade tillsammans med Svenska Marthaförbundet, Svenska Kvinnoförbundet och Helsingfors Svenska Bostadsförening ett bostadshus i Munkshöjden, där 13 av KVAH:s medlemmar köpte bostad. Vidare var föreningen med i ett annat aravabelånat byggnadsprojekt i Kårböle och senare representerades föreningen i delegationen för Helsingfors svenska bostadsstiftelse av Tua-Lill Enkvist och Birgitta Buchert (2010-). Den uppförde också många bostadshus i de östra stadsdelarna Gårdsbacka, Kvarnbäcken, Botby och Nordsjö, vilket också gett områdena svenskspråkiga skolor och daghem.

Genom åren har kvinnosaken och förbättrandet av kvinnans ställning eller dryftandet kring den varit ett centralt tema. Vid 50-årsfirandet 1987 påminde man om att en framgångsrik karriär av en kvinna fortfarande kräver bättre utbildning, mer välgående meriter och kraftigare tag än av en man. De låga lönerna gjorde det svårt för ensamstående att ha råd att bo på annat sätt än som underhyresgäst eller hos syskon. Också ledarskapets problematik diskuterades.

I föreningens historik konstaterar ordföranden, den samhällseliga debattören Agneta von Essen att det inte längre är fråga om att sträva efter jämställdhet utan om att påverka samhället. Under sin 80-årsfest tog en panel upp diskussionen kring hedersmord och våld mot kvinnor. I panelen samtalade judinnan Karmela Bélinki och den muslimska kvinnan Güliz Arifulla. Medlemmar i KVAH jourade i Kvinnolinjens telefon och hjälpte till att skaffa nya frivilligarbetare.

Under 2000-talet har det samhälleliga engagemanget främst synts i ämnesval vid månadsmötena, resolutioner, uppprop, insändare, uppvaktningar och i de enskildas arbete inom den tredje sektorn. Sedan 2010 har föreningen vid sina vårmöten godkänt resolutioner, som lett till vidare handling och debattartikel i Hbl. Det har gällt våld mot kvinnor och konflikthantering, rasism och snuttjobb. Föreningen har också reagerat på sex- och människohandel, nedskärning av skyddshem och nedläggningen av professuren i kvinnoforskning vid Åbo akademi samt på momsbeläggande av tredje sektorn, ibland i samarbete med Svenska kvinnoförbundet på initiativ av styrelsemedlemmen Kerstin Meinander.

I början av månadsmötena har korta infosnuttar om hjälpbehov inom den tredje sektorn getts av bl.a. Röda korsets väntjänst och Folkhälsans mormor och morfar i skolan och daghemmet. Föreläsningarna har ofta berört dagsaktuella frågor.

Föreningen har grundat en grupp inom projektet "Att läsa tillsammans" för kvinnor med utländsk bakgrund, som vill integrera sig på svenska, ett samarbete med förbundet och Luckans Bridge-projekt, Delaktig i Finland och Arbis.

År 2011 berättar föreningen på sin hemsida att en av målsättningarna är att lyfta fram akademiska kvinnors arbete i samhället. Därför var temat för jubileumsseminariet 9.11.2012 "Kvinnor i arbetslivet". FD Maria Vainio-Kurtakko, 30-årig snuttjobbare, talade om de unga forskarnas situation, PM Carina Geber-Teir, 40-åring i arbetslivet, talade om Generation Y och styrelseproffset Carola Teir-Lehtinen, 60-åring, om mentorskapsnätverket Diamanten.

Publikationer

Våra krigsminnen (2005, 2006) Den lilla antologin består av medlemmarnas berättelser om sina upplevelser av Finland i krig.

Våra barndomsminnen, en antologi med fjorton bidrag av medlemmar, gavs ut till föreningens 85-årsjubileum hösten 2012. Den innehåller minnesbilder från barndomen, främst av 40-talister men också av 20-, 30- och 70-talister

Medlemmarna Maj-Britt Paro och Agneta von Essen samlade in krigsminnen genom en annons i pensionärstidningen God Tid. Samlingen fick heta *Unga liv i krig och kristid, Minnen från 1939-44*. (2006 på eget förlag)

Föreningens medlemmar Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen och Elisabeth Nordgren har redigerat två böcker om jämställdhet: *100 år av jämställdhet?* (2006, Sahlgrens förlag) och *Roolien murtajat* (2008, Gaudeamus)

Framtiden

Utmaningarna för föreningarna i huvudstadsregionen, där utbudet på aktiviteter och engagemang är enormt, är många. De unga akademikerna kan vi stödja, men deras egna intresseorganisationer är aktiva och deras vardag är ofta överfull. Vår kraft måste finnas i engagerande föreläsningar, som inspirerar till handling och framför allt en god, öppen och välkomnande stämning.

Agneta von Essen konstaterade i tidningen Astra Nova (5-6/2007) i artikeln *En pigg åttioåring* att föreningen kanske inte längre har samma målsättning som när den grundades. Dagens akademiska kvinnor har p.g.a. utvecklingen inom kommunikationen obegränsad tillgång till nätverk och kontakter sinsemellan. 'Men vår förening verkar fylla en annan, möjligen lika viktig funktion: att ge de pensionerade akademiska kvinnor ett forum för tankeutbyte och inspiration, ökad livskvalitet i den tredje fasen i livet – då arbetsdagen är över.'

Ordförande Maj-Britt Grönholm konstaterade likaså i slutet av sitt välkomsttal vid 85-årsjubileet att en av de viktigaste kraftkällor vi har är möten med andra, att arbeta för något tillsammans, tänka tillsammans. Världen kan bli litet större, för alla möten ger oss något bara vi är öppna: det lättsamma, enkla pratet likaväl som de djupare tankar vi tänker tillsammans och skratten vi skrattar tillsammans - alla de ringar på vattnet som de goda mötena mellan människor skapar. Det kan Kvinnliga Akademiker i Helsingfors i bästa fall ge sina medlemmar.